

ΚΗΦΙΣΙΑΣ 215

Προσδοκίες για την επόμενη μέρα

γράφει

ο ΝΙΚΟΣ ΒΕΤΤΑΣ*

*Γενικός διευθυντής του IOBE, καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

4 εμπόδια στον δρόμο για την ανάπτυξη

Το τέλος του καλοκαιριού θα βρει την ελληνική οικονομία στην έξοδο από το τρίτο πρόγραμμα. Το ελληνικό θα είναι, με μεγάλη διαφορά, το τελευταίο από τα προγράμματα διάσωσης που πυροδότησε στην ευρωζώνη η διεθνής κρίση του 2008. Για τη χώρα ολοκληρώνεται επίσης σχεδόν μια πλήρης δεκαετία βαθιάς ύφεσης. Όσοι, όμως, πιστεύουν πως η οικονομία νομοτελειακά θα μπει σε τροχιά ισχυρής ανάπτυξης και τα εισοδήματα δεν μπορεί παρά να αυξάνονται μάλλον προβάλουν τις επιθυμίες και τις ανάγκες τους, παρά ερμηνεύουν τα πραγματικά δεδομένα.

ΜΕΣΑ από τις πυκνές και δραματικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας, η ελληνική οικονομία απέφυγε μια μη αναστρέψιμη και βαθύτερη καταστροφή, έχασε όμως και την ευκαιρία να αλλάξει ουσιαστικά. Να μεταρρυθμιστεί, ώστε να έχει σήμερα μια ισχυρή δυναμική. Η προσαρμογή ήταν απαραίτητη, όμως κυρίως έγινε μέσω της ύφεσης. Πλέον, η τροχιά που οι εξελίξεις έχουν δρομολογήσει για τα επόμενα χρόνια είναι χαμηλών προσδοκιών. Η άνοδος των εισοδημάτων θα είναι σταδιακή, όχι άμεση, ούτε γενική. Τέσσερις λόγοι δεν καθιστούν πιθανό να εισέλθει η οικονομία σε στάδιο συστηματικά ισχυρής ανάπτυξης.

ΑΡΧΙΚΑ, υπάρχουν τα μακροχρόνια χαρακτηριστικά της οικονομίας μας. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 παρατηρείται υστέρηση συγκριτικά με άλλες χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Η παραγωγικότητα και το επίπεδο των παραγωγικών επενδύσεων συστηματικά υστερούν έναντι χωρών όπως η Ιρλανδία και η Ισπανία και συνακόλουθα ο ρυθμός της κατά κεφαλή πραγματικής ανάπτυξης. Η ευημερία, παρά την απώλεια ανταγωνιστικότητας,

Μέσα από τις πυκνές και δραματικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας, η ελληνική οικονομία απέφυγε μια μη αναστρέψιμη και βαθύτερη καταστροφή, έχασε όμως και την ευκαιρία να αλλάξει ουσιαστικά. Να μεταρρυθμιστεί, ώστε να έχει σήμερα μια ισχυρή δυναμική

στηρίχθηκε κυρίως σε δανεισμό του Δημοσίου από το εξωτερικό. Με τη λήξη των προγραμμάτων, πιθανώς θα κυριαρχήσουν τα ίδια χαρακτηριστικά παραγωγικής υστέρησης.

ΥΣΤΕΡΑ, να αναλογιστούμε πώς συμπεριφέρθηκε το παραγωγικό δυναμικό -αλλά και η κοινωνία και η πολιτική της έκφραση- κατά την κρίση. Έγινε εξισορρόπηση των ελλειμμάτων και υποστηρίχθηκε η ευρωπαϊκή θέση της χώρας. Ταυτόχρονα, όμως, υπήρξε εξαιρετικά ασθενής διάθεση για ρήξη με παθογένειες του παρελθόντος. Οι κύριες μεταρρυθμίσεις δρομολογήθηκαν ή επιβλήθηκαν λόγω της απειλής μιας ακόμη μεγαλύτερης καταστροφής, όχι μέσα από ένα αναπτυξιακό αφήγημα με κοινωνική αποδοχή.

ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ για τη μεταμνημονιακή σχέση, υπάρχει αναβολή μεγάλου μέρους των υποχρεώσεων εξυπηρέτησης του χρέους, ώστε να μην επιβαρύνουν υπέρμετρα. Ο συνδυασμός υψηλών πλεονασμάτων και συστηματικής εποπτείας αντανακλά, όμως, βαθύ έλλειμμα εμπιστοσύνης. Η οικονομία θα κινηθεί με ελάχιστα διαθέσιμα εργαλεία. Μειώνεται έτσι ο κίνδυνος εκτροχιασμού της, καθώς και η πιθανότητα να προκληθεί βλάβη στην ίδια και στους εταίρους. Υποβιβάζονται, όμως, και οι προοπτικές ανάπτυξης. Αλλιώς, ένα μεγάλο τμήμα των παραγωγικών πόρων κατευθύνεται στο Δημόσιο, όταν μάλιστα η λειτουργία του δεν έχει εκσυγχρονιστεί επαρκώς.

ΤΕΛΟΣ, το εξωτερικό περιβάλλον προσφέρει ευκαιρίες, αλλά κρύβει κινδύνους. Η ολοκλήρωση των μηχανισμών της ευρωζώνης προχωρά με αργούς ρυθμούς, που ίσως να μην επιταχυνθούν πριν από μια επόμενη κρίση. Όμως, η τραπεζική ενοποίηση και ο συντον-

ισμός της δημοσιονομικής πολιτικής είναι ελάχιστες προϋποθέσεις ώστε η ανταγωνιστικότητα και η συνοχή της ευρωπαϊκής οικονομίας να αυξηθούν. Επιπλέον, μια επιβράδυνση των ρυθμών μεγέθυνσης παγκοσμίως θα δημιουργούσε πίεση για τις ελληνικές εξαγωγές. Μια τέτοια επιβράδυνση ή και κρίση στην οικονομία δεν μπορεί να αποκλειστεί, στον βαθμό μάλιστα που σημαντικές περιοχές συνεχίζουν να μεγεθύνονται κυρίως με βάση τον δανεισμό.

ΑΝ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ παράγοντες συνυπολογιστεί η μείωση της ποσότητας και της ποιότητας της εργασίας, λόγω δημογραφικού και μετανάστευσης, προκύπτει πως η ανάπτυξη στη χώρα θα είναι σταδιακή, υπό προϋποθέσεις και σίγουρα όχι αυτόματη. Η εικόνα θα ήταν διαφορετική αν, κατά τη δεκαετία, είχε αντιμετωπιστεί η κρίση ως ευκαιρία για ουσιαστική αλλαγή. Ακόμη και σήμερα, όμως, από το ασφαλιστικό και φορολογικό έως τη δημόσια διοίκηση και την εκπαίδευση, τα περιθώρια θετικών τομών είναι τεράστια. Στη μεγάλη εικόνα, όμως, αυτό μπορεί να γίνει μόνο με αξιόπιστο σχεδιασμό και πολιτική βούληση που θα προκαλέσουν συναίνεση.

ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ του προβλήματος βρίσκεται το διπλό και εκκωφαντικό έλλειμμα εμπιστοσύνης που υπάρχει σήμερα. Από τη μια, ανάμεσα στην πολιτική, τις παραγωγικές δυνάμεις και το κράτος. Από την άλλη, ανάμεσα στη χώρα και τους πιστωτές - αυτοί της αφαιρούν βαθμούς ελευθερίας ώστε, ακόμη και να μην αναπτυχθεί γοργά, τουλάχιστον να μην οπισθοδρομήσει. Μόνο όταν και εάν εμφανιστούν οι συνθήκες για να μειωθεί αυτό το διπλό έλλειμμα εμπιστοσύνης, μπορεί κανείς να αναμένει μια τροχιά ισχυρής ανάπτυξης και ευημερίας.